

A ZARÁNDOKOK VILÁGA

P. A. Sigal
Isten vándoral

Bp. 1989. Gondolat

A magyarországi búcsújáróhelyek, ha nem is voltak olyan ismertek mint Róma, Jeruzsálem vagy Aachen, de minden évben a szentek ünnepén szépszámmú zarándoksegreg gyűlt össze Budaszentlőrincen Szt. Pál remete emlékére, Bátán a Szt. Vér, Újlakon Kapisztrán János ferences hadvezér tiszteletére, vagy — még a mai napig is — Máriagyúdon Szűz Mária tiszteletére. Ezek a helyek korszakonként és területenként változóak voltak és látogatottságuk mértéke is mindig a kor politikai és hadi viszonyainak függvénye volt.

A sokszerező tömegeket megmozgató zarándoklatokat és magát a zarándokokat vehetjük közelebből szemügyre P.A.Sigal könyvének olvasása során.

A szerző — témát is megjelölő — kérdésnek kifejtésével, Miért indultak útnak?, az egész középkorra vonatkozó peregrinációról ad átfogó képet — természetesen a kötet terjedelmének megfelelő részletességgel. X. (Bölcs) Leo szerint „aki törvénygyűjteményében a Siete Partidasban a zarándolat három formáját jelöli meg: a pusztá elhatározásból, a fogadalomból és a vezeklésért végzett zarándoklatot.” (6.o.) Pásztor Lajos¹ a zarándoklatoknak négy fajtáját említi szintén hasonló felosztásban, de nem személy, hanem az elérendő cél szerint megnevezve őket: segélykérés, búcsúnyerés és a bűnbocsánat okán tett zarándoklatok és egy egyéb kategória. Ez a negyedik egység meglehetősen tág határok között mozog, amelybe igen sok minden beletartozik és definiálni is igen nehezen és pontatlanul lehetne. A zarándoklatok indíttatása elég sokfajta lehet, ha a fenti kategóriákat még az okok szerint is felbontjuk, de középkorról lévén szó legkönnyebben a bibliai utalást találhatjuk meg „az első peregrinus Ábrahám, aki az ígért földjéért elhagyta szülőhazáját.” (7.o) Temesvári Pelbárt az újszövetségi citátumot hoz, amely alátámasztja a zarándoklat kegyes voltát; Krisztus a feltámadás után azért zarándok képében jelent meg az Emmausba siető tanítványok előtt, hogy ezáltal is kifejezésre juttassa a Szentföldre és a szentek sírjához való járulás érdemszerző és Istennek tetsző voltát. Valóban „a XI. századtól kezdve... minden olyan helyet felkeresnek, ahol Krisztus

élt e Földön, hogy...lépteiket Krisztus lába nyomába helyezték.” (9.o.) A század fontosságát még az is hangsúlyozza, hogy ekkor indulnak el a keresztes hadak a Szentföldre és „a keresztes hadjáratot iter vagy peregrinatio szóval jelölik, a kereszteseket pedig ha nem populus Dei-nek vagy exercitus Dei-nek, akkor egyszerűen peregrini-nek nevezik. (11.o.) Sigal nem foglalkozik részletesen a keresztesekkel, hiszen irodalmuk éppen úgy könyvtárakat tölt meg mint a zarándoklatokkal foglalkozó irodalom. Azonban, hogy valamivel jobban megértsük a zarándoklatokat, hogy miért is vállalkoztak az olyan nagy utakra mint a jeruzsálemi vagy a római, időzzünk még egy kicsit a keresztes lobogók alatt. II. Orbán pápa (1088-99) 1095-ben kelt bullája teljes egészében elengedi a keresztesek büntetését, azaz teljes búcsút nyernek², de nem tudjuk meg a könyvből, hogy honnan ered a pápának az a hatalma, hogy bűnöket bocsásson meg, hiszen csak Isten bocsáthat meg. VI. Klemen (1342-52) adja meg pontosan, hogy mi alapján formálnak jogot a pápák a bűnök megbocsátására. „Krisztus véreinek egyetlen csöppje elég lett volna ahhoz, hogy az egész emberi nemet megváltsa. Krisztus áradó áldozatának bőségéből adódik az a kincs, amelyet nem szabad véka alá rejtenuünk, vagy elátni a földbe, hanem fel kell használni. Isten e kincsét földi helytartóira, Szent Péterre és utódaira bízta, hogy bűneiket megbánó és meggyónó hívők ideig tartó büntetésének teljes vagy részleges elengedésére használja fel.”³ Így mindenki, aki elzarándokol egy szent helyre a pápák által kiírt búcsúban részesedhet.

Búcsút nyerni nem csak zarándoklattal lehetett, ebben segítettek a jubileumi évek⁴, a kötetben ezek is benne foglaltatnak néhány bekezdés erejéig — amelyeket eleinte száz-később ötven- majd harminchárom végül huszonötévente rendeztek meg. Akinek a kiírt évben sikerült eljutni Rómába, tisztítóhelyi szenvedéseinek teljes elengedését nyerhette el. Sőt volt olyan év, hogy ehhez még Rómába sem kellett elmenni. VI. Sándor pápa (1492-1503) kifelyezetten marasztalja a magyarokat, de még így is sokan elindulnak.

Nem csak Jeruzsálem és Róma lehetett a zarándoklatok célja, hanem bármely más, szentek ereklyéit őrző kegyhely is. A mű jelentős terjedelemben foglalkozik az ereklyék adás-vételével, gyűjtésével és kultuszával. Naziauzi Szent Gergely határozza meg a legjobban az ereklyekultusz alapjait;

„A vértanuk holtestének ugyanolyan hatalmuk van mint szent lelkületüknek, akár megérintik akár tisztelik.” (28.o.)⁶ Nem csak a hitbéli buzgalom vezethette a zarándokokat. A szerző két ilyen csoportot említ, az egyik, a politikai és nemzeti zarándoklatok, a másik, egy nagy csokorba szedve, a zarándoklatokkal kapcsolatos visszaéléseket és üzemeket tárgyalja.⁷

„A középkorban a zarándoklatra indulók céljai nagyon különbözők, indítékaik többé-kevésbé tiszták voltak, ha egyszer azonban útnak indultak, ugyanazokkal a problémákkal szembesültek, ugyanazok a gondok foglalkoztatták őket.” Ez a néhány soros gondolat vezet át bennünket a második nagy fejezetbe, amelynek címe: Útban a kegyhely felé. Akkor, ha valaki zarándokútra akart indulni meglehetősen sok tennivalója akadt még az indulás előtt. Végre elrendezés, engedélyeztetés (clericus esetén) és a legfontosabb, a pénzügyítés. Ezen dolgok részletes leírását találjuk a fejezet bevezetéseként, majd a zarándokok fejei helyzetének, közlekedésnek, pihenésének részletezése után érünk célba képzeletbeli zarándokunkkal, de nem akárhogyan. „Compostelában a zarándokok közt valóságos versenyfutás alakult ki, amikor meglátták az utolsó emelkedőt az úton. Aki elsőnek jutott fel a domb tetejére, az lett a zarándokok királya.” (80.o.) A zarándokok bejutván a templomba mindig hoztak valami ajándékot magukkal a „do ut des” hallgatolagos megállapodás értelmében. A legtöbb zarándok gyertyát és pénzt hoz, de a „tehetősebb zarándokok némelyike értékes ajándékokat, aranygyűrűket, ezüst kelyheket, becses vázákat, ékszereket, föld-adományokat ajánlott fel.” (83.o.) Ezzel a zarándoklat még nem érte el célját hiszen még a „des” hátra van, ami akkor következik be, ha „a zarándok kezével érintette a szent sírkövet vagy az ereklyét tartalmazó foglalatot, ... a sír megcsókolása egyértelmű volt a kegyes utazás beteljesülésével” (85.o.) Ilyenkor szoktak a csodák bekövetkezni, amelyeknek hírére a zarándokok egyre újabb seregei keresik majd fel a szent helyet, amennyiben a csoda elmarad az utazó csak saját magát okolja általában és fogadalmat tesz, hogy legközelebb újra megpróbálja.

A fejezetet záró — zarándoktársaságokkal foglalkozó — rész fontosabb talán a többinél, hiszen ezen társaságok, fraternitasok — Rómában a Szent Lélek, Trierben a Szűz Mária, Santiago de Compostelában a Szent Jakab — fennmaradt tagkönyvei, évkönyvei szolgáltatják a legtöbb információt a végrendeletek mellett, a zarándoklatokról.

A kötetet a Nagy középkori zarándoklatokat tárgyaló fejezet zárja, amely sorra veszi Nyugat-Európa nagy kultuszhelyeit, Rómát, Santiago de Compostelát, Tourst, valamint a Szt. Mihály és Mária-zarándoklatok fontosabb helyeit és természetesen a legnagyobbat, Jeruzsálemet.⁸ Minden szent helynél megemlítve az odavezető utat, a kultusz kialakulásának körülményeit és az ott járt hírességeket.

„Egy egy kisebb kegyhely a keresztény, európai kultúrközösséghez tartozó népek találkozó helye volt.” írja Pásztor Lajos. Ezeket olvasva jól esik látni, hogy a magyarokat is több helyen megemlíti ez a francia munka, holott az általa említett zarándokhelyek nem tartoztak igazán a magyar peregrinusok hatósugarába. A magyarok főleg saját, főleg magyarországi szent helyeket látogatták ill. a külföldiek közül Mária-Zellt és a czenstochovai Fekete Máriát valamint Aachent. A könyvet átolvasva meglehetősen részletességgel tájékozódhatunk a nyugat-európai zarándokokról és zarándoklatokról, valamint megtalálhatjuk a gyökereit azoknak az okoknak, „amelyek miatt ma is ezek önneleneek Lourdes-ba, vagy Fatimába” (145.o.) illetve Máriapócsra és Máriagyűdre.

Dávid Tamás

Jegyzetek

1. A zarándoklatokra vonatkozó egyik legjobb magyar nyelvű szakirodalom: Pásztor Lajos: A magyarság vallásos élete a Jagellók korában. Bp. 1940.
2. A búcsúk kérdéséhez lásd: R.W.Southern: A nyugati társadalom és egyház a középkorban. Bp. 1987. Gondolat pp. 162-171.
3. R.W.Southern i.m. pp. 165-66.
4. Magyar illetve magyar szerzőtől származó vonatkozásait lásd: Janus Pannonius: Itáliai epigrammák 171. darabját.; Szántó István S.J.: Historia Societatis Jesu in Transylvania 1579-1599. Szántó atya az 1575-ös jubileumi évre hivatkozva menti ki magát Báthory Istvánnál; Iványi Béla: Bártfa város okmánytára II. 1501-1526. (kézirat) 3650. és 3721. regesztát, mind a két esetben a jubileumi évre felállított perselyből kérnek pénzt.
5. Pásztor i.m. p. 121.
6. Az ereklyék kultuszának kialakulásához lásd még R.W.Southern i.m. pp. 31-32.
7. Antonio Burgio, pápai nuntius, az 1525-ös jubileumi évre kitett perselyt felnyitva a gombok és más egyéb közt ezt a kis írást találta: „Vidd vissza a jubileumodot Rómába és hagyd meg nekünk a pénzünket!” Pásztor i.m. p. 123.
8. Egy jeruzsálemi zarándoklat irodalmi hagyatéka: Ficsvárad Gábor: Jeruzsálemi utazás Bp. 1983.